

ZAGADNIENIE PRAWNE

W sprawie o zapłatę na skutek apelacji powoda od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 29 października 2014 r.

Czy prawomocne postanowienie Sądu stwierdzające nabycie przez Skarb Państwa na podstawie dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz. U. Nr 13, poz. 87 ze zm.) w drodze zasiedzenia nieruchomości, stanowiącej przed 1 września 1939 r. własność gminy żydowskiej, wyłącza możliwość uznana takiej nieruchomości za nieruchomość przejętą przez Państwo w rozumieniu art. 30 ust. 1 ustawy z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich (Dz. U. z 1997 r., Nr 41, poz. 1798)?

Uzasadnienie

Wątpliwości Sądu Apelacyjnego powstały na tle następującego stanu faktycznego:

Powód Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej z siedzibą w Warszawie domagał się zasądzenia od pozwanego Skarbu Państwa kwoty 100.000zł z ustawowymi odsetkami tytułem odszkodowania za nieruchomość położoną w L. przy ulicy [...], przejętą przez Skarb Państwa, wskazując na art. 30 ust. 1 w zw. z art. 31 i art. 34 ustawy z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r., Nr 41, poz. 257) jako podstawę prawną swego żądania.

Sąd Okręgowy we W. wyrokiem z dnia 29 października 2014 r. oddalił powództwo opierając się na następujących ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych:

Sąd Powiatowy we W. prawomocnym postanowieniem z dnia 6 maja 1961 r., sygn. akt [...], stwierdził, że Skarb Państwa z dniem 31 grudnia 1955 r. nabył przez

zasiedzenie prawo własności nieruchomości położonej w L. przy ulicy [...], o powierzchni 513m², niemającej urządzonej księgi wieczystej.

W oparciu o to orzeczenie w dniu 24 października 1961r. wpłynął do Sądu Powiatowego we W. wniosek o wpisanie do księgi wieczystej Skarbu Państwa jako właściciela nieruchomości położonej w L. przy ulicy [...], o powierzchni 513m².

Sąd Powiatowy we W. postanowieniem z dnia 16 listopada 1961r. założył dla tej nieruchomości księgę wieczystą nr Kw [...], wpisując jako właściciela Skarb Państwa.

W tej dacie na nieruchomości był posadowiony budynek mieszkalny z cegły palonej z dachem pokrytym papą wyposażony tylko w instalację elektryczną.

Na dzień 31 maja 1971r. budynek ten pomimo przeprowadzonego w 1965r. remontu wykazywał 60 procentowe zużycie, był zagrzybiały i zawilgocony, w dolnych częściach ścian odstawały tynki zewnętrzne i wewnętrzne. W 1968r. na tej nieruchomości został zbudowany budynek gospodarczy z cegły palonej z dachem pokrytym papą.

W dniu 25 sierpnia 1971r. jako użytkowników wieczystych tej nieruchomości oraz właścicieli znajdującego się na niej budynku wpisano w księdze wieczystej J. i A. małżonków T., pozostających w ustawowej wspólności małżeńskiej.

W dniu 28 września 2001r. w księdze wieczystej dokonano wpisu o zmianie oznaczenia ulicy z ulicy [...] na ulicę [...].

W dniu 11 lutego 2013r. w księdze wieczystej wpisano jako użytkownika wieczystego nieruchomości i właścicielkę znajdującego się tam budynku B. T.

Wojewoda [...] decyzją [...] z dnia 20 stycznia 2006 r. stwierdził nabycie z mocy samego prawa, nieodpłatnie przez Gminę Miasto L. nieruchomości o powierzchni 513m², mającej urządzonej księgę wieczystą nr Kw [...].

Burmistrz L. decyzją [...] z dnia 16 października 2006 r. przekształcił przysługujące B. T. prawo użytkowania wieczystego nieruchomości położonej w L. przy ulicy [...], o powierzchni 513m², dla której Sąd Rejonowy we W. prowadzi księgę wieczystą nr Kw [...], w prawo własności.

B. T. sprzedała A. Z. tę nieruchomość za cenę 70.000zł. W umowie sprzedaży nieruchomości, zawartej w formie aktu notarialnego z dnia 27 kwietnia 2007 r., rep. A nr [...] wskazano, że na nieruchomości znajduje się budynek mieszkalny, murowany, parterowy, o powierzchni użytkowej 116m², wybudowany przed drugą wojną

światową, drewniany garaż oraz cztery komórki murowane, pobudowane w latach 60- tych XX wieku.

W dniu 6 sierpnia 2001r. Gmina Wyznaniowa Żydowska [...] złożyła wniosek do Komisji Regulacyjnej do Spraw Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Warszawie o przeprowadzenie postępowania regulacyjnego odnośnie nieruchomości położonej w L. przy ulicy [...], o powierzchni 513m², oznaczonej numerem geodezyjnym [...], stanowiącej własność Gminy Miasta L. i wniosła o przyznanie jej tej nieruchomości na własność, ewentualnie o przyznanie nieruchomości zamiennej lub rekompensaty pieniężnej. Sprawa została oznaczona sygnaturą [...].

W dniu 3 sierpnia 2013 r. powód Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej z siedzibą w Warszawie pismem z dnia 31 maja 2013 r. został powiadomiony przez Komisję Regulacyjną do Spraw Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Warszawie, że nie zostało uzgodnione orzeczenie dotyczące tej nieruchomości.

Motywuując swoje rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy wskazał, że powód nie wykazał, by sporna nieruchomość stanowiła na dzień 1 września 1939 r. własność gminy żydowskiej lub innej wyznaniowej żydowskiej osoby prawnej działającej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz by na dzień 11 maja 1997 r. na tej nieruchomości znajdował się budynek służący uprzednio celom kultu religijnego (art.30 ust.1 w zw. z art.31 i art.34 ustawy z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997r., Nr 41, poz. 251 ze zm. , tekst jednolity Dz.U. z 201 4r., poz.1798) i w konsekwencji oddalił powództwo.

Od powyższego wyroku apelację wniósł powód zaskarżając wyrok w całości i zarzucając:

- 1) naruszenie prawa procesowego, to jest przepisów o postępowaniu dowodowym, w szczególności przepisów art.217 kpc, art. 227 kpc, art. 232 kpc w zw. z art. 278 kpc i art. 380 kpc poprzez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na zniweczeniu przez Sąd I instancji inicjatywy dowodowej strony powodowej i oddaleniu wniosku o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego sądowego z zakresu szacowania i wyceny nieruchomości na okoliczność wartości przedmiotowej nieruchomości, a także dopuszczenie dowodów z akt sprawy z pominięciem powołania się na

konkretne dokumenty, które w aktach tych się znajdują:

- 2) naruszenie prawa procesowego, w szczególności przepisu art. 233 § 1 kpc poprzez jego niewłaściwe zastosowanie polegające w szczególności na błędnej ocenie dowodów z dokumentów złożonych do akt sprawy i znajdujących się również w aktach postępowania prowadzonego przed Komisją Regulacyjną, a to datowanego na 24 kwietnia 1939r. wykazu majątkowego gmin wyznaniowych żydowskich na terenie powiatu w., z którego jednoznacznie wynika, że nieruchomość w postaci Rabinówki przy ul. Bóżniczej, aktualnie [...], stanowiła własność gminy żydowskiej w L.;
- 3) pozostające w związku z wadliwą oceną dowodów, jak również z brakiem oceny dowodów z zeznań świadków, naruszenie prawa procesowego, a to przepisów art. 278 kpc w zw. z art. 316 § 1 kpc poprzez ich niewłaściwe zastosowanie polegające w szczególności na dokonaniu niekompletnych i oderwanych od zgromadzonego w sprawie i ujawnionego na rozprawie materiału dowodowego ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego rozstrzygnięcia, z których Sąd Okręgowy wyeliminował stan przedmiotowej nieruchomości przed dniem 6 maja 1961r.;
- 4) naruszenie prawa materialnego, a to przepisów art. 30 ust.1 i art. 31 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 20 lutego 1997r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997r., Nr 41, poz. 257 ze zm.) w zw. z art. 6 kc poprzez ich niewłaściwe zastosowanie polegające w szczególności na błędnym i pozbawionym podstaw przyjęciu, że strona powodowa nie udowodniła przesłanek restytucyjnych, podczas gdy z przedłożonych do akt sprawy dokumentów: protokołu z lustracji Gminy Wyznaniowej w L. z dnia 30 kwietnia 1935r., wyciągu z Rejestru nieruchomości opuszczonych i ponemieckich, pisma Starosty Powiatowego we W. do Urzędu Województwa [...] z dnia 24 kwietnia 1939 r. wraz z wykazem stanu majątkowego gmin wyznaniowych żydowskich na terenie powiatu w., kwestionariusza dotyczącego rejestracji szkód wojennych - województwo [...], powiat W., Miasto L. z dnia 17 lipca 1945r. i pisma z dnia 28 czerwca 1957 r. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej we W. skierowanego do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w B., znak [...], wynika w ocenie strony powodowej w sposób jednoznaczny i nie budzący wątpliwości, że według stanu na dzień 1

września 1939r. nieruchomości w L. przy ul. [...] stanowiła własność gminy wyznaniowej żydowskiej w L., nadto nieruchomość ta była wykorzystywana jako Rabinówka oraz przytułek dla ubogich, podróżnych Żydów, którzy mogli znaleźć tam schronienie, dzięki czemu nieruchomość ta spełniała cele religijne oraz charytatywno - opiekuńcze.

W oparciu o tak sformułowane zarzuty powód wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kwoty 100.000zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty wraz z kosztami postępowania oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów postępowania apelacyjnego, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania za obie instancje.

Pozwany w odpowiedzi na apelację wniósł o jej oddalenie i zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 34 ust. 2 w związku z art. 31 ust.1 pkt 3 i art. 30 ust.1 ustawy z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997r., Nr 41, poz. 257 ze zm. , tekst jednolity Dz.U. z 2014 r., poz. 1798 - dalej: ustawa o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich) uczestnik postępowania regulacyjnego może wystąpić na drogę sądową o odszkodowanie za nieruchomości lub ich części przejęte przez Państwo, które w dniu 1 września 1939 r. były własnością gmin żydowskich lub innych wyznaniowych żydowskich osób prawnych, działających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli:

- 1) w tym dniu znajdowały się na nich cmentarze żydowskie lub synagogi;
- 2) w dniu wejścia w życie ustawy znajdują się na nich budynki stanowiące uprzednio siedziby gmin żydowskich oraz budynki służące celom kultu religijnego, działalności oświatowo - wychowawczej i charytatywno - opiekuńczej.

Prawo własności spornej nieruchomości zostało nabyte przez Skarb Państwa poprzez zasiedzenie stwierdzone przez Sąd Powiatowy we W. prawomocnym postanowieniem z dnia 6 maja 1961r., sygn. akt [...] na podstawie dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz. U. Nr 13, poz. 87 ze zm.; dalej: dekret)

W związku z powyższym na gruncie niniejszej sprawy pojawia się wątpliwość czy przez przejęcie przez Państwo, o którym stanowi art. 30 ust.1 ustawy o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich należy również rozumieć nabycie własności nieruchomości w drodze zasiedzenia stwierdzonego prawomocnym postanowieniem sądu wydanym na podstawie dekretu o majątkach opuszczonych i poniemieckich. Zagadnienie to pozostaje w związku przyczynowym z rozstrzygnięciem sprawy, ponieważ dotyczy kwestii przysługiwania powodowi dochodzonego roszczenia co do samej zasady.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego brak jest wypowiedzi rozstrzygających problem przedstawiony przez Sąd Apelacyjny w G.

I tak użyte w ustawie o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich słowo "przejęte" nie jest sformułowaniem występującym na gruncie prawa cywilnego, a jego znaczenie leksykalne oznacza "stać się właścicielem czegoś, co wcześniej należało do kogoś innego" (*Wielki Słownik Języka Polskiego, Instytut Języka Polskiego PAN, www.wsjp.pl*) Pojęcie to nie obejmuje swym zasięgiem stosunku osoby, której rzecz została przejęta do samego faktu przejęcia (tj. tego, czy wyraziła zgodę, czy też sprzeciwiła się przejęciu przez inną osobę), ani sposobu przejęcia (tj. czy nastąpiło to np. zgodnie z prawem czy też nie) . Tak szerokie znaczenie słowa "przejęcie" może oznaczać, że dotyczy ono także nabycia nieruchomości w drodze zasiedzenia stwierdzonego prawomocnym postanowieniem sądu wydanym na podstawie art.34 dekretu.

Do wniosku takiego prowadzi również uregulowanie kwestii odszkodowań za nieruchomości przejęte zawarte w art. 40 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 13 maja 1994r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko - Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 73, poz. 323 ze zm.). We wskazanym przepisie ograniczono zakres pojęcia „przejęte” m.in. do nieruchomości przejętych bez tytułu prawnego, a więc z wyłączeniem nieruchomości, w stosunku do których wydane zostało prawomocne postanowienie stwierdzające nabycie przez Skarb Państwa własności nieruchomości w drodze zasiedzenia na podstawie art. 34 ust. 1 pkt a dekretu (*por.*

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2009r., IV CSK 450/08, Lex nr 530584).

Brak takiego ograniczenia w ustawie o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich może stanowić podstawę do przyjęcia, że był to celowy zabieg ustawodawcy zmierzający do przyznania gminom wyznaniowym żydowskim możliwości ubiegania się o odszkodowanie za nieruchomości przejęte przez Państwo także na podstawie prawomocnego postanowienia stwierdzającego nabycie nieruchomości w drodze zasiedzenia na podstawie art. 34 dekretu.

Szersza analiza rozważanego zagadnienia wskazuje jednak na istnienie racji uzasadniających pogląd przeciwny. Możliwość ta powstaje na tle art. 31 ust.1 pkt 3 ustawy o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich, w którym mowa o przyznaniu odszkodowania w odniesieniu do nieruchomości przejętych przez Państwo w rozumieniu art. 30 ust.1 tej ustawy. W braku definicji pojęcia odszkodowanie w ustawie o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich należy odwołać się do przepisów Kodeksu cywilnego. Zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego odszkodowanie ma wyrównywać uszczerbek majątkowy powstały w wyniku zdarzenia wyrządzającego szkodę (art.361 kc). Szkodą jest uszczerbek w prawnie chronionych dobrach poszkodowanego. Źródłem powstania szkody jest natomiast zachowanie bezprawne, przy czym w odniesieniu do Skarbu Państwa w zakresie wykonywania władzy publicznej można mówić jedynie o zachowaniu niezgodnym z prawem, to jest o zachowaniu naruszającym nakaz lub zakaz wynikający tylko z normy prawnej (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 7 listopada 2013r., V CSK 519/12, niepubl.). W świetle powyższego przyjęć należy, że przejęcie nieruchomości winno być skutkiem co najmniej niezgodnego z prawem zachowania Skarbu Państwa.

Na gruncie niniejszej sprawy przejęcie nieruchomości przez Skarb Państwa nastąpiło na podstawie prawomocnego postanowienia sądu stwierdzającego zasiedzenie, wydane w trybie art. 34 dekretu i nie sposób przyjąć, by było to zachowanie bezprawne lub co najmniej niezgodne z prawem. Jak wskazał bowiem Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 21 grudnia 2006r. (III CZP 123/06, Biuletyn SN z 2006, nr 12, poz. 10): "W porządku prawnym Rzeczypospolitej Polskiej nie dopuszcza się nieważności orzeczeń sądowych z mocy prawa, a prawomocne orzeczenia, wydane - nawet z rażącym jego naruszeniem, mogą być uchylane lub zmieniane tylko w ramach obowiązującego prawa". W tym stanie rzeczy można przyjąć, że brak jest uzasadnionych racji przemawiających za dopuszczalnością

przyznania odszkodowania w przypadku nieruchomości nabytych w drodze zasiedzenia stwierdzonego prawomocnym postanowieniem sądu wydanym w trybie art. 34 dekretu.

Mając powyższe na uwadze Sąd Apelacyjny postanowił przedstawić Sądowi Najwyższemu pytanie prawne na podstawie art. 390 § 1 kpc.

/km/